

PRIVATIZAREA SISTEMULUI DE PENSII DIN ROMÂNIA ÎN CONTEXTUL REFORMELOR DIN EUROPA CENTRALĂ ȘI DE EST. INFLUENȚE INTERNE ȘI EXTERNE

Doctorand: BARBU CLAUDIU
Coordonator: Prof. Univ. LIVIA POPESCU

2018

Introducere.....	1
Privatizarea sistemelor de pensii în contextul reformelor economice și politice din Estul Europei de după 1990	5
Evoluția reformei sistemului de pensii în Estul Europei.....	22
Influența privatizării pensiilor asupra riscul de sărăcie și a inechității veniturilor	26
Cadru teoretic.....	32
Teorii ale bunăstării	32
Teorii ale investiției sociale	37
Sistemele de pensii, în contextul presiunilor demografice și economice	42
Factori externi ce influențează privatizarea pensiilor	45
Factori interni ce influențează privatizarea pensiilor.....	51
Raportarea punctuală a partidelor la reforma pensiilor	78
Primul obiectiv de cercetare	82
Obiectiv	82
Cercetări preliminare	82
Ipoteze	96
Metodologia pentru primul obiectiv de cercetare.....	98
Rezultate	101
Discuții.....	115
Concluzii	144
Al doilea obiectiv de cercetare.....	159
Obiectiv	159
Cercetări preliminare	160
Ipoteze	162
Metodologia pentru al doilea obiectiv de cercetare.....	165
Discuții.....	165
Concluzii	185
Concluzii	187
Mulțumiri	192
Bibliografie	193
Cuprins	205

Prezenta cercetare subliniază rolul pe care l-au avut în inițierea privatizării sistemelor publice de pensii din Estul Europei atât organismele financiare internaționale, cât și guvernele statelor respective, precum și factorii interni inerenți perioadei de tranziție de la economia planificată la cea de piață. De asemenea, cercetarea abordează modul în care partidele parlamentare din statele Est-Europene s-au raportat la costurile concentrate și difuze ale reformei pensiilor, cu accent pe influența factorului politic asupra procesului de privatizare a sistemului public de pensii românesc.

Capitolul al doilea prezintă contextul economic și politic în care s-au inițiat și implementat procedurile de reformare a sistemelor publice de pensii în Estul Europei - fie că a fost vorba de privatizare sau de reforme parametrice aplicate pilonului public. Sistemele de protecție socială ale țărilor din regiune purtau la începutul anilor 90 amprenta economiei planificate. Trecerea la economia de piață a afectat modul de funcționare a acestor sisteme de protecție socială. Odată cu economia de piață a apărut în țările din Estul Europei șomajul, realitate ce a scăzut baza de contribuție la bugetul asigurărilor sociale, crescând astfel rata de dependență a sistemelor de pensii. De asemenea, în contextul noilor realități economice, componenta implicită a sistemului de protecție socială - realizată prin mecanisme de redistribuire a veniturilor specifice economiei centralizate - nu a mai putut fi susținută, crescând presiunea asupra componentei explicite. Concomitent, în domeniul protecției sociale în Europa de Est s-a desfășurat procesul de tranziție paradigmatică de la statul bunăstării la "individualizarea socialului" (Ferge, 1997). Această abordare în domeniul protecției sociale promova retragerea statului din angajamentele sociale la care era parte, implicarea anterioară a acestuia fiind înlocuită de responsabilitatea individuală a fiecărui cetățean. Piața devenea principalul actor, iar regulile ei de funcționare erau extrapolate către alte domenii în afară de cel economic. În acest fel s-a creat o competiție între beneficiarii potențiali ai serviciilor de protecție socială (competiție similară cu cea existentă pe o piață liberă). Proiectul noului tip de societate a fost acceptat mai ușor în țările din Europa de Est, acest aspect putând fi explicat de caracteristicile statelor din regiune: slaba dezvoltare economică, precum și a societății civile, tendința cetățenilor de a accepta măsuri specifice economiei de piață în orice domeniu, precum și delegitimarea valorilor pe care protecția socială tradițională se baza: egalitatea și solidaritatea.

Capitolul al treilea analizează evoluția reformei sistemelor de pensii din Estul Europei, încadrând cronologic măsurile luate de guverne în acest domeniu în patru mari perioade: situația

de la începutul anilor 90, apoi perioada cuprinsă între apariția publicației ”Preîntâmpinarea crizei la vârsta a treia” editată de Banca Mondială și mijlocul anilor 2000, anii crizei financiare, și perioada contemporană. Sunt analizați parametrii de funcționare ai sistemelor de pensii din majoritatea țărilor est-europene, precum și evoluția lor în urma reformelor implementate.

Capitolul al patrulea este dedicat impactului pe care privatizarea pensiilor îl are asupra riscului de sărăcie și a inechității veniturilor pensionarilor. Sunt analizate efectele pe care acest tip de reformă l-a avut asupra veniturilor pensionarilor în țările din Europa de Vest în care pilonul al doilea a ajuns la maturitate. Blackburn (2008) a arătat că în Statele Unite și Marea Britanie, sistemul privatizat de pensii a crescut inechitatea între pensionari, iar Schirle (2009) a evidențiat un efect similar în Canada. Smeeding și Williamson (2001) au arătat că un nivel crescut de cheltuieli ale guvernului în domeniul social e corelat cu o inechitate mai redusă în rândul pensionarilor și chiar cu un nivel al sărăciei mai scăzut în rândul acestora. Caminada și Goudswaard (2010) au arătat că efectul redistributiv este mai mare în cazul protecției sociale administrate public, față de protecția socială administrată privat. Totuși, studiul longitudinal trans-național al lui van Vliet, Been, Caminada și Goudswaard (2011) a avut rezultate în contradicție cu cele prezentate anterior, nereușind să evidențieze o legătură între privatizarea sistemului de pensii și nivelurile sărăciei și inechității în rândul populației de vârsta a treia. Mai mult, cercetarea a arătat că există țări în care inechitatea și sărăcia în rândul pensionarilor a scăzut în urma unei privatizări de mare amplitudine (așa cum este Belgia) și state în care variabilele de interes (inechitatea și sărăcia în rândul pensionarilor) au crescut, deși guvernul a renunțat la pilonul privat.

Capitolul al cincilea este reprezentat de cadrul teoretic. Sunt prezentați factorii externi și interni care au fost avansați în cercetări anterioare ca având influență asupra deciziei politice de a privatiza sistemul public de pensii. În privința influenței externe, am prezentat abordarea presiunii venite din partea organismelor financiare internaționale asupra guvernelor statelor din Estul Europei, precum și teoria valurilor de răspândire. În privința influenței interne, în modelele explicative ale deciziei politice de a privatiza sistemul de pensii au fost incluse variabile demografice, economice și politice, acestea fiind prezentate în acest capitol. Tot în această parte a cercetării este prezentat și cadrul teoretic de analiză a poziționării partidelor cu privire la costurile difuze și concentrate ale reforma pensiilor.

Capitolul al șaselea este dedicat primului obiectiv de cercetare și anume evidențierea factorilor care au influențat decizia politică de privatizare a sistemelor de pensii în statele din Estul Europei. Plecând de la cercetarea efectuată anterior pe acest subiect (Barbu, 2016 b) capitolul prezintă ipotezele de cercetare, metodologia prin care acestea sunt testate, rezultatele obținute, precum și interpretarea acestor rezultate. În privința influenței externe, teoria care pare a explica cel mai bine privatizarea în Estul Europei este cea a valului de răspândire a reformelor, propusă de Weyland (2005). În privința factorilor interni, variabila cu cea mai mare influență asupra deciziei politice de a privatiza sistemul public de pensii în Estul Europei a fost ”rata de dependență”. Cercetarea cantitativă a arătat că acest predictor are o influență semnificativă asupra privatizării sistemului public de pensii, iar acest factor a fost identificat și de decidenții din România ca fiind principala cauză a inițierii demersurilor de reformare a sistemului de pensii.

Capitolul al șaptelea este dedicat celui de-al doilea obiectiv de cercetare și prezintă procesul de reformare a sistemului public de pensii românesc, cu accent pe influența politicului în acest demers. Capitolul aduce argumente în favoarea sau împotriva predicțiilor propuse de Oana Armeanu (2010 a) cu privire la modul în care raportarea inițială a partidelor influențează modul în care acestea vor vota inițiativele de reformare a sistemului de pensii.

În privința modului în care concluziile studiului pot fi generalizate, metodologia propusă pentru testarea celor două obiective oferă posibilități importante de continuare a cercetărilor în domeniu.

Astfel, în privința factorilor externi sau interni care au influențat decizia de privatizare a pensiilor, în modelele predictive pot fi incluse alte variabile predictor din domeniul demografic, economic, politic sau chiar al dialogului social. Interviuurile cu Marian Sârbu și Smaranda Dobrescu oferă modele pentru abordări calitative similare referitoare la decidenții politici din alte țări din regiune, și chiar pentru continuarea demersului cu privire la privatizarea sistemului românesc de pensii, prin interviewarea altor actori implicați în procesul de reformă de la București.

A doua parte a cercetării se referă la reforma sistemului românesc de pensii cu accent pe rolul factorilor politici în generarea conținutului măsurilor de reformare. Demersul încearcă să explice modul în care outputul reformelor este relaționat cu caracteristicile coalițiilor parlamentare care le-au adoptat, precum și sustenabilitatea variabilă în timp a măsurilor implementate, indiferent dacă acestea au conținut măsuri radicale sau modificări ”de suprafață”

(Armeanu, 2010 b). Concluziile acestui demers științific au implicații importante asupra procesului de implementare a politicilor sociale în general și a reformei pensiilor în special. Implementarea unei politici publice presupune existența unui echilibru instabil între mai multe obiective concurente, iar acest echilibru instabil trebuie conștientizat de către partide. În primul rând o formațiune politică trebuie să găsească un echilibru între dorința ca măsura implementată să fie aproape de punctul său ideal și necesitatea apariției unui consens în Parlament. În privința măsurilor nepopulare, partidele trebuie să găsească un echilibru între responsabilitatea de a implementa aceste măsuri și costurile electorale subsecvente implementării, decontate cu ocazia următoarelor alegeri. Nu în ultimul rând, coalițiile reformatoare trebuie să găsească un echilibru între conținutul măsurilor și sustenabilitatea acestora pe termen lung.

Lowi (1964) clasifică politicile publice în trei mari categorii: politici regulatorii, distributive și redistributive. În contextul unui obiectiv general de extindere a câmpului cunoașterii în domeniul politicilor publice, cercetarea prezentă (mai exact metodologia prezentată) poate fi folosită pentru evidențierea factorilor externi și interni ce influențează decizia de implementare a unor politici sociale, precum și pentru evidențierea modului în care partidele politice se raportează la respectivele politici. Ulterior se pot realiza comparații între variabilele ce influențează implementarea fiecărui tip de politică publică din clasificarea lui Lowi, precum și modul în care actorii politici se raportează la fiecare tip de politici publice în cazul procesului legislativ.

Analiza reformei sistemelor de pensii din Estul Europei are o importanță deosebită și în perspectiva portabilității drepturilor de asigurări sociale. Aceasta reprezintă o directivă a Uniunii Europene, în cadrul căreia persoanele care au contribuit o perioadă de timp la sistemul de pensii al unei țări pot să recupereze la vârsta de pensionare bani proporționali cu stagiile de cotizare din toate țările în care au muncit (Dobrescu, 2017; Forteza, 2008). Prin urmare, este necesar ca sistemele de pensii din Estul Europei să poată fi comparate, atât în privința quantumului beneficiilor oferite pensionarilor, dar și în aceea a proporției relative a celor trei piloni (dacă există), sau a unor variabile de funcționare modificate de anumite reforme parametrice aplicate pilonului unu, așa cum sunt punctul de pensie, quantumul contribuției sau rata de înlocuire.

Cuvinte cheie: reforma pensiilor, privatizarea pensiilor, valuri de răspândire, presiune externă, event history model, modelul lui Cox, W-NOMINATE, Ideal Points Estimation, costuri difuze ale reformei, costuri concentrate ale reformei, rată de dependență a pensiilor, numărul efectiv de partide, densitatea sindicală, reforma pensiilor în România